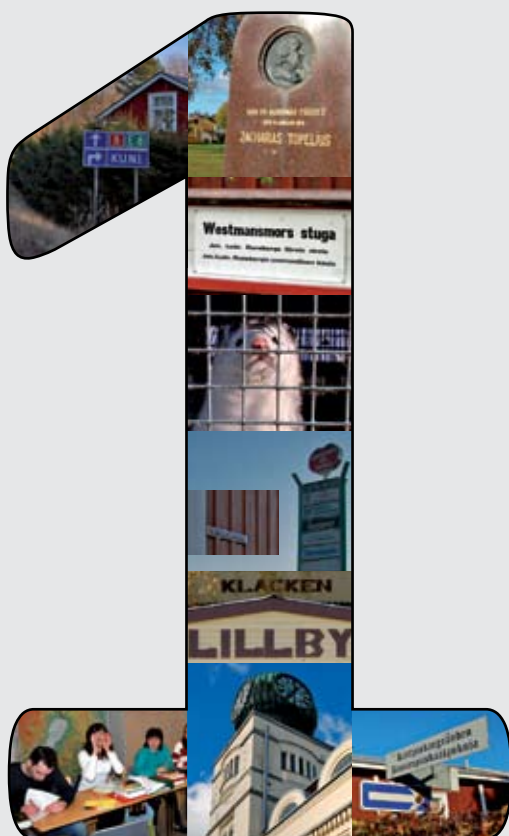

Författarnas Österbotten

Platser, miljöer och fenomen
ur den svenskösterbottniska litteraturen

2 3 4 5

Utgiven av

KulturÖsterbotten
Svenska Österbottens förbund för utbildning och kultur
Handelsplanaden 23 A
FI-65100 VASA

www.svof.fi/kulturosterbotten
www.svof.fi/brostoner
kulturosterbotten@svof.fi

Redaktionsråd:

Ralf Andtbacka
Carola Harmaakivi
Alice Lillas
Vivan Lygdbäck
Carita Nyström
Maria Sandin
Ulla Sweins-Haustein

Citaten publiceras med tillstånd av författarna
© Författarna (citaten) och KulturÖsterbotten (övrigt)

Bilder: Carola Harmaakivi, KulturÖsterbotten (om inte annat anges)
Layout och ombrytning: Carola Harmaakivi, KulturÖsterbotten

Tryck: Waasa Graphics Oy, Vasa 03/2009
Upplaga: 8 000 ex

ISSN: 1798-0801

Innehåll

Välkommen på rundvandring i Författarnas Österbotten!	...3
Biblioteket – en välkommen fästpunkt	...5
Halvt inkapslade i den gröna isen, som dumpade rymdägg	...7
Då kommer jag säkert att gå på Sporttis ishockeymatcher	...9
Fullastad med mat åt hungriga minkar	...11
Till bänken vid Gustavsborgs badstrand	...13
Malax – jordens förnämsta plätt	...15
...och inskräper bildningens betydelse	...17
Riksåttan i folkmun	...19
Den medeltida kyrkans vita torn	...21
Det strömmar, strömmar längtan ut i rymden	...23
Då tittade jag på de där tornen på Hartmans hus	...25
I huset nummer 7 vid Kattpiskargränd i Kristinestad	...27
Upp till Idrottsföreningens skidbacke på Bagget	...29
De som bor vid havet vet	...31
De storas komplott mot våra fantasier	...33
Fredsgatan 34, eller Stationsgatan 15	...35
Tomatsiluetten på mastens topp	...37
Upp via danspaviljongen Klacken	...39
En paviljong vid bron över strömmen	...41
Doften av näckrosor och säv, en underbart frisk doft	...43
Staden var känd för sin lifliga handel	...45
Och var inte urtavlan egentligen en jordglob?	...47
Är du härifrån Jeppis?	...49
...vilande vid stranden av Stadsfjärden i sommarkvällens klara ljus	...51
Du är hjärtans okuvliga frihetsglöd	...53
Hemma på Kudnis	...55
Hundratusen andra som flyttat från en kust till någon annan	...57
I den ortodoxa kyrkan i Vasa	...59
På andra sidan ån såg han Brostugan	...61
Bästa läsare!	...62
Anteckningar	...63

Välkommen...

...på rundvandring i Författarnas Österbotten! Det är ett rikt landskap, Österbotten, också litterärt sett. Folk har alltid haft lätt för att fatta pennan. Inte sällan har det österbottniska landskapet – slätten och havet – satt sin prägel på författarskapet. Ibland har författarna satt sin prägel på landskapet.

Det finns otaliga författare och därmed också otaliga litterära platser, miljöer och fenomen i Österbotten. I detta häfte presenterar vi bara några, helt flyktigt och fullständigt självsvåldligt, utan att beakta i och för sig viktiga aspekter som till exempel geografisk fördelning. Och vi hävdar bestämt inte att de litterära platser, miljöer och fenomen som vi har inkluderat i detta häfte skulle vara de viktigaste.

Förresten: när blir en plats eller en miljö viktig litterärt? Krävs det att någon öppnar ett museum, reser ett minnesmärke? Eller att den författare som har beskrivit stället är allmänt känd, läst och älskad av tusentals?

Vi tror inte det. Vi tror att om åsynen av en sten på en strand eller doften av en blommande rypsåker får någon att fatta pennan och börja skriva – eller leta fram en bok och börja läsa – då har det stället blivit viktigt litterärt. Svårare än så är det inte.

Detta häfte har getts ut av KulturÖsterbotten vid Svenska Österbottens förbund för utbildning och kultur (SÖFUK) som en del av litteraturprojektet Brösttoner, som har pågått sedan år 2005. I projektets referensgrupp medverkar författarna Ralf Andtbacka och Carita Nyström, rektor Alice Lillas (Korsholms vuxeninstitut), bibliotekschef Ulla Sweins-Haustein (Korsholms kommunbibliotek), redaktör Maria Sandin, kulturchef Vivan Lygdbäck och informationssekreterare Carola Harmaakivi. Häftet är den första delen i en förhoppningsvis lång serie häften med litterära platser, miljöer och fenomen. Läs mera om saken på sidan 62!

Vi börjar vår rundvandring i biblioteket, en självklar utgångspunkt för ett litterärt strövtåg. Vi fortsätter sedan vandringen kors och tvärs genom landskapet i den ordningsföljd som uppstår när författarna ordnas upp alfabetiskt enligt efternamn.

Stort nöje på resan!

Carita Nyström...

...debuterade år 1975 med debattboken *Denna värld är vår. Handbok i systerskap*, som hon skrev tillsammans med Birgitta Boucht. Hon har därefter gett ut bl.a. lyrik, essäer, noveller och romaner. Tillsammans med sin man Erik Ågren har hon drivit förlaget Hantverk i Korsnäs.

Carita Nyström är född år 1940 i Vasa. Hon har bott och verkat i Helsingfors och Köpenhamn. Numera bor hon i Korsnäs.

(Källa: författardatabasen Brösttoner, www.svof.fi/forfattare)

Det finländska biblioteksväsendet...

...fick sin början, när Läse-Bibliotheket i Wasa grundades år 1794. Biblioteket inrättades för deltagarnas eget "nöje och tidsfördrif" men också för att tjäna upplysningstidens ideal, vetenskap och nytta. Verksamheten utvecklades så småningom så att vem som helst av stadens invånare kunde låna böcker mot en avgift. – Finlands biblioteksmuseum finns i Vasa.

Biblioteken i Österbotten går alltså i spetsen för biblioteksväsendets utveckling. Den första allmänna bibliotekskatalogen på webben grundades år 1992 av svenskösterbottniska bibliotek. I det s.k. Fredrika-nätverket medverkar för närvarande tolv svenskösterbottniska bibliotek.

(Källa: De allmänna biblioteken i Finland 200 år, festskrift, <http://lipas.uwasa.fi/~sukkula/juhlakirja/lase.html>, samt Fredrika-biblioteken, www.fredrika.net)

Biblioteket – en välkommen fästpunkt

Biblioteket är här – liksom på många andra platser i världen där jag levat – mitt andra hem. Lovsångerna kunde bli långa och mångordiga. När vi var nyinflyttade i Korsnäs blev biblioteket en avgörande och välkommen fästpunkt för vår familj. Här fann vi inte bara en mycket trivsamt lokal utan också en öppenhet för förslag och idéer samt en serviceanda, som jag aldrig sett maken till i något annat bibliotek. Och jag har hunnit avverka ett antal sådana under mitt rörliga liv.

Carita Nyström: Brev från en by i Europa (2001)

Ralf Andtbacka...

...är poet, kritiker och lärare. Han debuterade år 1994 med diktsamlingen *Öga för öga*. Diktsamlingen *Café Sjöjungfrun* nominerades för Runebergspriset år 1999. År 2000–05 var han länskonstnär i litteratur i Österbotten.

Det enda sättet för honom att vara författare är att "sluta" vara författare, har han själv sagt. Kritikerna har karakteriserat honom som tillhörande den absoluta gräddan av den finlandssvenska innovativa poesin. År 2008 utkom han med diktsamlingarna *Wunderkammer* och *Österbottnisk gotik*.

Ralf Andtbacka är född år 1963 i Kronoby. Han bor sedan år 1990 i Vasa.

(Källa: Söderströms förlag, www.soderstrom.fi)

Metviken...

...kom att utgöra stadens norra gräns, när Vasa anlades på 1850-talet. Så småningom har Metviken blivit en del av staden. Sedan 1980-talet har Metviksområdet steg för steg förvandlats till en del av det centrala parksystemet i Vasa. På grund av landhöjningen och utsläppen från de närliggande industrierna har man varit tvungen att muddra Metviken. Strandlinjen har pålats och muddringsmassorna har lagts till grund för en park på tio hektar. Metviksparken är populär bland stadsborna såväl sommar som vinter.

(Källa: Vasa turistbyrå, <http://matkailu.vaasa.fi>)

Halvt inkapslade i den gröna isen, som dumpade rymdägg

Fredag. Vid Metviken, nära elverket, har någon kastat stenar på isen, ut på de snöfria ytor som värms av avloppsvattnet. Ändå var isen stark nog för att fånga upp dem. Var kommer de från? Allt annat är snötäckt. Nu vilar de där, halvt inkapslade i den gröna isen, som dumpade rymdägg.

Ralf Andtbacka: En fisk som man kan se (2004)

Ann-Helen Attianese...

...debuterade år 1994 med romanen *Monte Solaro*. Hon har förutom romaner gett ut också diktsamlingar, medverkat i ett flertal antologier och verkat som skrivhandledare. År 2004 tilldelades hon Choraesuspriset för sin "framgångsrika verksamhet som författare och handledare i kreativt skrivande för barn och ungdomar". Hennes senaste bok – en roman som utkom år 2008 – heter *Post till Vintergatan*. Den utspelar sig till stor del i Vasa.

Ann-Helen Attianese är född år 1961 i Vasa. Hon är bosatt i Maxmo.

(Källa: Söderströms förlag, www.soderstrom.fi, samt författardatabasen Brösttoner, www.svof.fi/forfattare)

Ishallen i Vasa...

...som också kallas Vaasa Arena, finns i Sunnanvik, ett stycke söder om stadskärnan. Ishallen byggdes år 1971, när den gamla konstisbanan försågs med tak. Det var då den fjärde ishallen i landet. Hallen renoverades i början av 1980-talet. År 1999 förnyades den helt och byggdes ut till att omfatta en tävlingsplan och två träningsplaner. Det finns läktarplatser för upp till 5 000 personer i hallen. Förutom idrottsevenemang ordnas där även andra stora tillställningar, bl.a. konserter.

(Källa: Botnia Arenas, www.botniarenas.fi/fin/vaasa-arena-esittely.php)

Då kommer jag säkert att gå på Sporttis ishockeymatcher

Jag cyklar förbi simhallen som jag en gång nästan bott i, förbi Gustavsborg och Sandviksvillan och Bragegården. Över bron och längs stranden. Genom skogen och förbi nya ishallen.

Tänk, i vinter bor jag ett stenkast från ishallen. Då kommer jag säkert att gå på Sporttis ishockeymatcher och äta ångkokt korv med mycket ketchup och senap, tillsammans med Raikku.

Ann-Helen Attianese: Post till Vintergatan (2008)

Ann-Luise Bertell...

...är författare, skådespelare och regissör. Som författare debuterade hon år 1997 med diktsamlingen *Rus av gul*. Förutom lyrik har hon skrivit noveller och en barnbok samt flertalet teaterpjäser, bl.a. *Min yttersta vilja*. År 2008 gav hon tillsammans med en rad andra författare ut barnboken *Vem är rädd för... Berättelser om vargen*.

Ann-Luise Bertell är född år 1971 i Oravais. Hon är bosatt i Vörå.

(Källa: Söderströms förlag, www.soderstrom.fi)

Pälsnäringen i Österbotten...

...började komma i gång på allvar på 1920-talet. Lantmannabladet skrev år 1936 om hur Vasa Pälsdjursgård, den äldsta rävfarmen i Österbotten, kunde blicka tillbaka på en tolvårig verksamhet. Den första minkfarmen var Jakobstads pälsdjursfarm AB i Jakobstad.

För närvarande finns det omkring 700 pälsfarmer i Svenska Österbotten. De flesta farmerna – 210 stycken – finns i Nykarleby. Finlands Pälsdjursuppfödarens Förbund räknar med att pälsbranschen sysselsätter ca 6000 personer direkt och ca 22000 personer indirekt i hela landet. Av dessa arbetsplatser torde ca 17500 finnas i Svenska Österbotten.

Värdet på de finländska pälskinnen är ca 200 miljoner euro årligen. Det produceras ca 910000 minkskinn och 960000 rävskenningar per år i Svenska Österbotten.

(Källa: Finlands Pälsdjursuppfödarens Förbund r.f., Vasa)

Fullastad med mat åt hungriga minkar

Framför minkhuset stod matkärran, fylld med mat. Vår pappa hade fyllt den, men han brukade mata minkarna till sist. Efter rävarna. Minkhuset är litet och så smalt att trucken inte ryms in. Jag vet inte varför. Pappa har ju faktiskt både byggt minkhuset och svetsat ihop matkärran själv. En plåtkärra med två större och två mindre hjul. Fullastad med mat åt hungriga minkar som springer runt, runt i sina burar. Då det är kallt är maten liksom tjockare.

Ann-Luise Bertell: Tro, hopp och pizza (2006)

Tomas Mikael Bäck...

...arbetar som författare, tidigare även som bibliotekarie och kritiker. Han har kallats lyrisk experimentator som ständigt jagar det oväntade. Hans dikter präglas av ordvändningar, överraskande slutledningar och personlig humor. Sin debut gjorde han år 1972 med diktsamlingen *Andhämtning*. Han har sedan dess gett ut en lång rad lyrikverk. År 2008 utkom han med diktsamlingen *Infjärdsbild*.

Bäck är född år 1946 i Vasa. Han är bosatt i Helsingfors.

(Källa: författardatabasen Brösttoner, www.svof.fi/forfattare, samt Schildts förlag, www.schildts.fi)

Gustavsborgs badstrand...

...ligger i Gustavsborgsparken invid Centralsjukhuset i Vasa. Badstrandens landmärke är damernas badhus. Badhuset, som är byggt kring år 1900, stod ursprungligen i ändan av Tegelbruksgatan, invid Kronomagasinet. År 1920 flyttades badhuset till sin nuvarande plats. Sensommaren 2007 brann badhuset ner, men byggnaden återuppfördes enligt gamla ritningar.

(Källa: Vasabladet 25.8.2007 och 19.6.2008)

Till bänken vid Gustavsborgs badstrand

*Lyckas inte klargöra
vad som förde far, min bror
och mig
till bänken vid Gustavsborgs bad-
strand, den där gången
under tidigt sjuttital.
Något virrigt semesterprojekt?
Någon sorts möte, någons
sjukdom, vems begravning?
Allt undflyr mig.
Mikael Lybecks skrifter hade jag köpt.
Tänkte vemodsfyllt på mor,
hon forskade en gång i Lybecks dramer.
Under juniträd syns hennes mystiskt
påtagliga gestalt, böjd och
slutligt upplöst av plåga.
Ibland spanar jag efter väsentligheter
och kan finna preliminära svar
någonstans bland de grå volymerna.
Minnet trevar som det har för vana
bland förtvivlans ting.*

Tomas Mikael Bäck: Väggvitt (2003)

Uno Fogde...

...var en bygdeskald som under signaturen Sagg-Matt diktade om hembygden på rimmad vers och Malax-dialekt. Han skrev dock även på högsvenska, bl.a. religiösa dikter. De flesta av hans texter publicerades i Vasabladet. Han utgav ingenting i bokform under sin livstid, men en väsentlig del av hans diktning – liksom hans levnadshistoria – kan läsas i boken *Låt solä skin, låt sånna blås. Kring Uno Fogdes diktning* av Leif Fin-näs, Siv Forman, Lars Huldén och Anita Svensson (Malax museiförening 2003).

Uno Fogde föddes år 1903 i Malax. Han dog år 1960, likaså i Malax.

Malax kommun...

...är en av de sjutton kommunerna i landskapet Österbotten. Forngravar tyder på att Malax fick sin första fasta bosättning i början av järnåldern omkring år 500 f.Kr. Under mellersta järnåldern år 200–800 e.Kr. växte en välbärgad bondebygd fram runt den dåvarande Malaxviken. Självständig socken blev Malax år 1607. År 1973 gick kommunerna Bergö, Malax och Petalax samt norra Pörtom samman och bildade den enhet som idag utgör Malax kommun.

Malax har idag ca 5 500 invånare. De allra flesta – ca 89 procent – talar svenska som modersmål.

(Källa: Malax kommun, www.malax.fi, samt Wikipedia, <http://sv.wikipedia.org/wiki/Malax>)

Malax – jordens förnämsta plätt

Fotograf Ida Malmberg / Malax museiförenings bildarkiv

*Att måla Malax i blytbelysning
i visans färger är inte lätt,
man tar en bläckfläck, en suck, en rysning
och blandar till det på vanligt sätt.*

*Med våra brännor och våra gränder
och våra backar, nej, våran slätt,
med barn och blomma och nära fränder
är Malax jordens förnämsta plätt.*

Uno Fogde: Malaxvisa
(i Lät solä skin, lät sånna blås.
Kring Uno Fogdes diktning, 2003)

Hans Fors...

...var författare och teaterman, som skrev bl.a. lyrik, noveller, romaner, dramatik och hörspel. Sin debut fick han år 1953 med en diktsamling, och en poetisk grundton finns även i hans övriga produktion. Att "ge ord åt de ohördas rop" – så formulerade han själv sin litterära strävan. Han verkade bl.a. som chef för Wasa Teater år 1963–64 och som radioteaterchef i Helsingfors år 1966–81. År 1966–72 var han ordförande i Svenska Österbottens litteraturförening.

Hans Fors föddes år 1933 i Kronoby och växte upp i Vörå. Han avled år 1993 i Helsingfors.

(Källa: författardatabasen Brösttoner, www.svof.fi/forfattare)

Kronoby folkhögskola...

...inledde som den första folkhögskolan i Österbotten sin verksamhet år 1891. Folkhögskolan utgjorde en fortsättning på folkskolan och riktade sig främst till ungdomar på landsbygden. Inledningsvis stötte denna skolform på motstånd från myndigheter, kyrkan och vanligt folk. Många ansåg att ett år på en folkhögskola var bortkastat, eftersom undervisningen inte gav någon direkt praktisk nytta. Motståndet lade sig så småningom, när kurser i lantbruk och trädgårdsskötsel infördes vid folkhögskolorna.

Kronoby folkhögskola fungerar alltså i samma lokaler som vid starten år 1891. Idag inrymmer verksamheten ett antal heltidsstudielinjer, kortare kurser och olika utvecklingsprojekt, både lokala och internationella.

Folkhögskola är en nordisk skolform för vuxenutbildning, ibland med internat. Den första folkhögskolan grundades år 1844 i Rødding i Danmark. Nikolaj Frederik Severin Grundtvig betraktas som folkhögskolans fader.

(Källa: Svenska Österbottens historia del II s. 329–332, Kronoby folkhögskola, www.kfhs.fi/web/kronobyfolkhogskola.html, samt Wikipedia, <http://sv.wikipedia.org/wiki/Folkhögskola>)

...och inskräper bildningens betydelse

Varje år söker hon) nya facklor.*

Ja, så vill hon kalla dem, sina kära ungdomar. De skall tändas mot mörkret, konservatismen och okunnigheten i våra nejder. De skall vara som morgonens kårar. Lever icke ännu många i andelig förvildning?

Kämpa får hon. Mot istadiga bondefäder och misstänk-samma moror. Utan att förlora sina Runebergssyner står Fredrika Pamela bland gråsten och enris, på gödselbackar och leråkrar, och inskräper bildningens betydelse.

Gå i folkhögskola? Är det något för en bonde?

Att flickan? Vilka griller skulle sättas i hennes huvud? Månnтро hon gick i tröskria och fähus därefter? Ville väl bara knyppla fröken Hermansons spetsar sen, och laga Amanda Orres utländska märkvärdigheter, föga lämpade för bondemagar.

Blir de inte som bortkollrade? Högmodiga? Omöjliga att kvarhålla i hembygden? Har jag pengar att vräka ut hursomhelst?

Hans Fors: Under höga träd (1990)

*) Hans Fors har i sin roman *Under höga träd* gett rektorn för Kronoby folkhögskola namnet Fredrika Pamela Borgström. Hon har sin förebild i verklighetens Signe Strömborg, som var skolans rektor år 1922–45.

(Källa: Kronoby folkhögskola)

Marita Gleisner...

...debuterade år 1992 – då under namnet Marita Lindfors – med romanen *Harlekinburen*. Hon har utkommit med romaner, deckare och barnböcker. Detektivromanen *Lydia Light* (2006) fick ett mycket varmt mottagande bland deckarentusiaster. En av hennes deckare – *Alabasteroxen* från år 1999 – har översatts till tyska.

Marita Gleisner är född år 1945 i Socklot, Nykarleby. Hon bor i Vassor i Korsholm.

(Källa: författardatabasen Brösttoner, www.svof.fi/forfattare, samt Finska deckarsällskapet, www.dekkariseura.fi/rk_406_a.html)

Europaväg 8...

...dvs. riksåttan mellan Åbo och Liminge, strax söder om Uleåborg, går som en artär genom hela Österbotten, från Kristinestad i söder till Vasa och vidare till Karleby i norr. Riksväg 8 är totalt 626 kilometer lång. Sitt nummer fick vägen redan år 1938. År 2002 blev riksåttan en del av Europaväg 8, som fortsätter från Uleåborg via Torneå och Kilpisjärvi ända till Tromsö i Norge.

På riksväg 8 finns Finlands längsta landsvägsraka, sträckan Kaskö–Närpes–Övermark på drygt 19 kilometer.

(Källa: Wikipedia, http://fi.wikipedia.org/wiki/Valtatie_8)

Riksåttan i folkmun

Lördagen såg ut att bli solig och Vasabladet lovade en dagstemperatur på 23–24 grader, dock något svalare vid kusten. I Kuni by i Korsholm, 20 kilometer norr om Vasa, promenerade Greta Hagerman i tidig morgon med familjens hund Tim. Hon korsade Europaväg 8, riksåttan i folkmun, och vek av mot Sundet.

Marita Gleisner: Lydia Light (2006)

Kaj Hedman...

...är författare och kulturskribent. Han debuterade år 1977 med diktsamlingen *Morgonen har vaknat*.

Hans texter präglas av en strävan efter att skriva mångfacetterat för en bred läsekrets om mänskliga problem och om musikens och litteraturens rikedom, med en resonansbotten i kristen humanism. Det självbiografiska verket *Panikboken – en berättelse om borderline*, som utkom år 2003, fick ett varmt mottagande bland läsarna. Diktsamlingen *Måltid, kvark och sula* utkom år 2007.

Kaj Hedman är född år 1953 i Gamlakarleby. Han är uppvuxen i Vasa och Tammerfors och är bosatt i Karleby.

(Källa: Söderströms förlag, www.soderstrom.fi)

Karleby gamla sockenkyrka...

...är en av de sju medeltida stenkyrkorna i Österbotten. Kyrkans exakta ålder är inte känd. Man räknar dock med att de äldsta delarna är från 1460-talet. Under slutet av 1700-talet byggdes kyrkan om till korskyrka enligt ritningar godkända av kung Gustav III. Korets fondvägg målades år 1749 av den kände kyrkomålaren Johan Backman. Predikstolen, som är en av de äldsta i Finland, är från Sverige. Den nyutnämnde kyrkoherden Jacob Skepperus förde den med sig till kyrkan år 1622. Öster om kyrkan ligger prästgården, som byggdes år 1735–36 och som därmed är en av de äldsta prästgårdarna i landet.

(Källa: Karleby turistbyrå, <http://tourism.kokkola.fi>)

Den medeltida kyrkans vita torn

*En mellanblå, mjuk färg på himlen
Sent en eftermiddag.
En gul fullmåne, ett ansikte med rynkor.
Den medeltida kyrkans vita torn
och klockan med de svarta visarna.
Snön är mycket vit, liksom pälsen
på min hund.
Det är en känsla av saknad efter
någonting man inte saknar.
Det är torrt och kyligt som vin
i luften.
Fönster lyser tysta.
Vi går snabbt, hem.
Intet är synligt för ögat*

Kaj Hedman: Måltid, kvark och sula (2007)

Jarl Hemmer...

...debuterade som 21-åring år 1914. Sitt stora genombrott fick han år 1919 med diktsamlingen *Över dunklet*. Han skrev till en början kärleks- och naturlyrik som var ljust klingande. Efterhand fick såväl hans poesi som prosa en allt mörkare ton färgad av etiskt grubbel, depressioner och krigets realiteter. År 1935 belönades han med den litterära akademien Samfundet De Nios stora pris.

Jarl Hemmer föddes år 1893 i Vasa. Han avled år 1944 i Borgå. Hans kvarlåtenskap – böcker, dokument, urklipp och föremål – finns samlade i barndomshemmet, Hemmersgården, som numera står på Stundars museiområde i Solf, Korsholm.

(Källa: författardatabasen Brösttoner, www.svof.fi/forfattare, samt Stundars, www.stundars.fi)

Fågelkvinnan...

...heter en staty till minnet av Jarl Hemmer. Statyn, som är gjord av Carl-Gustaf Lilius, finns i Strandparken i Vasa, bara några kvarter från den plats där Hemmer föddes. Statyn avtäcktes den 18 september 1993 i samband med 100-årsjubileumet av Jarl Hemmers födelse.

(Källa: Vasa turistbyrå, <http://matkailu.vasa.fi>)

Det strömmar, strömmar längtan ut i rymden

*En källa är du, en källa är jag,
vart människobröst är en källa.
I stilla och stormiga andedrag
timme för timme, dag för dag
de långa vågorna välla:*

det strömmar, strömmar längtan ut i rymden

Jarl Hemmer: Klockan i Havet (1939)

Yvonne Hoffman...

...är en av Österbottens mest kända barn- och ungdomsboksförfattare. Sin första bok, *Johan 7 år*, gav hon ut år 1977. Sedan dess har hon skrivit en lång rad barn- och ungdomsböcker. Hon har också skrivit dramatik för barn och ungdomar. I förteckningen över hennes produktion finns även prosa och sångtexter samt läroböcker för låg- och mellanstadiet. År 2008 utkom hon med prosaverket *Berättelser från kusten* och sångtextsamlingen *Tacka vet jag en rejäl biff!* (tillsammans med Karin Sandqvist). Hoffman arbetade under en lång period som lektor i svenska vid Vasa universitet.

Yvonne Hoffman är född år 1941 i Helsingfors. Hon är sedan länge bosatt i Vasa.

(Källa: Schildts förlag, www.schildts.fi)

Hartmans hus...

...på Hovrättsplanen i Vasa byggdes år 1913 av Erik Hartman, son till grundaren av Hartmans kolonialvaruhandel, C.J. Hartman. Där den ståtliga byggnaden står idag, fanns det tidigare ett tvåvåningshus i trä. I den fanns en diversehandel, där man sålde bl.a. kolonialvaror såsom kaffe, te, socker och tobak. När sonen Erik övertog verksamheten, beslöt han att låta bygga ett stenhus på tomten och ordnade därför en arkitektävling. Arkitekt Kauno S. Kallio utgick med segern i tävlingen, och slutresultatet blev en så stilig byggnad att den i staden kallades för Hartmans affärspalats.

(Källa: Vasa elektriska, kundtidningen Nette nr 2/2007)

Då tittade jag på de där tornen på Hartmans hus

– Jag gick över torget i Vasa nu när jag var hemma, sa hon, och då tittade jag på de där tornen på Hartmans hus, som du berättade om. Jag undrar vad de används till, man skulle kunna ha ett kafé där uppe.

– Det fanns ett kafé i andra våningen. Det var ett fint kafé och där träffade man alltid bekanta. Pojkarna, som kom hem på permission från kriget, gick genast dit.

Yvonne Hoffman: När man vänder på stenar (1999)

Johan Jakob Huldén...

...var lärare och författare, verksam i bl.a. Vörå, Borgå, St Petersburg och Kotka samt slutligen i Åbo. Han ägnade sig främst åt biografiska porträtt och österbottnisk kulturhistoria. Hans enda egentliga skönlitterära verk var romanen *Janne Stubb söker en väg*, en självbiografisk skildring av en bondsons bildningsväg. Boken kom ut år 1938.

Det kulturhistoriska verket *Österbottnisk lustresa* kom ut år 1941. Läs mera om denna helt fantastiska bok på sidan 28!

J.J. Huldén föddes år 1880 i Munsala, Nykarleby och dog år 1959 i Jakobstad. Han var farbror till författaren Lars Huldén.

(Källa: författardatabasen Brösttoner, www.svof.fi/forfattare, samt Stig Appelgren, Skulle det bli BRÖSTTONER? Svensköster-

Kattpiskargränden...

...i den gamla trähusstadsdelen i Kristinestad är Finlands tredje smalaste gata. När den är som smalast, mäter den endast 299 centimeter i bredd. Ingen vet med säkerhet hur gatan fått sitt namn. Det går en historia bland stadsborna om att kattpiskarna skulle ha varit Kristinestadsynglingar, som använde uttrycket "piska kattungar" i bemärkelsen "spöa upp killar från Skaftung".

(Källa: Wikipedia, <http://fi.wikipedia.org/wiki/Kissanpiiskaajankuja>)

I huset nummer 7 vid Kattpiskargränd i Kristinestad

I huset nummer 7 vid Kattpiskargränd i Kristinestad bodde Leander Lillskrubb, Simon Broändas systerson. Som de flesta kronobysöner hade han känt en större lockelse till förrättningar än till modernäringen. Han hade börjat som flottningsförman hos Schaumans i Jakobstad, skaffat sig kunskaper genom Hermods korrespondensinstitut och var nu disponent för OY Ristiinan Sahamylly AB, därtill värbärgad, kommunalt betrodd och styrelsemedlem i Svenska Odlingens Vänner. Såsom överallt i Österbotten mottas en främling även i Kristinestad med välvilja.

J.J. Huldén: Österbottnisk lustresa (1941)

Österbottnisk lustresa...

...av J.J. Huldén torde vara något av det finaste som någonsin har skrivits om landskapet Österbotten och dess invånare. I boken beger sig den kronobybördige byggmästaren Simon Broända och hans son Anders Benjamin ut på en veritabel *grand tour* genom Österbotten.

De anländer till Vasa med tåg från Helsingfors. Från Vasa går deras resa söderut till Kaskö, Kristinestad och Lappfjärd, sedan norrut via Vörå och Munsala till Nykarleby, Jakobstad och Karleby. De träffar människor och beser platser, allt medan Simon berättar för sonen om sitt älskade Österbotten och dess folk:

”Friheten från fördomar och rättshaveri, förmågan att erkänna duktigheten och oberoendet hos andra och kuroget att vid behov fräsa till och ge en fähund på käften är det bästa i österbottnisk stil.”

J.J. Huldéns *Österbottnisk lustresa* kom ut på Söderströms förlag år 1941. Tidpunkten var allt annat än lämplig och boken drunknade i fortsättningskrigets stormvågor. *Österbottnisk lustresa* kan gott ses som en österbottnisk motsvarighet till Topelius *Boken om vårt land*.

(Källa: Stig Appelgren, Skulle det bli BRÖSTTONER? Svensköster-

Baggberget i Vörå...

...sträcker sig 90 meter över havet. Den äldre hoppbacken, som är byggd år 1937, syns på långt håll, när man närmar sig Vörå. Den hoppbacken är dock inte längre i bruk. Numera används en hoppbacke som byggdes år 1975. Baggberget ligger alldeles invid kyrkobyn.

(Källa: Vörå-Maxmo kommun)

Upp till Idrotts- föreningens skidbacke på Baggberget

Innan de susade vidare, klevo de upp till Idrottsföreningens skidbacke på Baggberget för att se Stor-Vörå i fågelperspektiv. Simon fortsatte:

– Här ser du Vörå rikt välsignade slätt. Inte ändlös och onyanserad som Sydösterbottens, utan väl tillskuren och stadigt omramad av massiva berg, vackert uppdelad i lagom stora bysamhällen med åkerfält, ängar och skogsdungar som marginaler till bebyggelsebilden.

J.J. Huldén: Österbottnisk lustresa (1941)

Lars Huldén...

...debuterade år 1958 med diktsamlingen *Dräpa näcken*. Huldén är enormt produktiv och har skrivit bl.a. lyrik, prosa, dramatik, visor och biografier samt språkvetenskapliga och litteraturvetenskapliga verk. Han har även gjort en stor översättargärning. Särskilt uppmärksamman är en översättning av Kalevala år 1999. Han har tilldelats ett stort antal pris och utmärkelser för sin verksamhet, bl.a. Svenska Akademiens nordiska pris år 2000. År 2008 utkom han med prosaverket *Känt och okänt, folk och få* samt *Landet Lupinien*, en samling barnvisor (tillsammans med Kaj Chydenius).

Lars Huldén är född år 1926 i Jakobstad. Han växte upp i Monå i Munsala, Nykarleby och är bosatt i Helsingfors.

(Källa: Schildts förlag, www.schildts.fi, samt Wikipedia, http://sv.wikipedia.org/wiki/Lars_Huldén)

Landhöjningen...

...är ett unikt naturfenomen som oavbrutet förändrar landskapet och naturen i Österbotten. Landet höjs ur havet med en hastighet på ungefär åtta millimeter om året. Eftersom den österbottniska kusten är låg, blir förändringarna snabbt synliga i landskapet.

Sommaren 2006 upptogs Kvarkens skärgård på UNESCO:s lista över världsarv. Tillsammans med Höga Kusten i Sverige bildar Kvarkens skärgård en enastående geologisk helhet. Höga Kustens branta stränder och Kvarkens flacka och låga kust är varandras topografiska motsatser. De är unika exempel på hur landhöjningen präglar landskapet geologiskt och biologiskt.

(Källa: Kvarken – Merenkurkku, www.kvarken.fi, samt Österbottens förbund, broschyren Österbotten – Pohjanmaa – Ostrobothnia)

De som bor vid havet vet

*Ur havet har allt land stigit upp.
De som bor vid havet har själva kunnat se
hur land har stigit upp och torkat sig med gräs
och börjat klä sig med skog.*

*De som bor vid havet
vet hur det förändras, från dag till dag,
timme till timme, hur vattnet drar ut eller flödar
men aldrig är stilla.*

*Och att obeständigheten präglar
även det som hålles för beständigt.*

Lars Huldén: Herdedikter (1973)

Kurt Högnäs...

...debuterade år 1955 med diktsamlingen *Början till liv*. Mera känd som poet blev han på 1970-talet. Många av hans dikter återspeglar det österbottniska landskapet, den österbottniska topografin. Högnäs har mottagit litteraturpris av bl.a. Svenska litteratursällskapet. Ord som "mästerskap", "fulländning", och "exakthet" upprepas påfallande ofta i recensionerna av Högnäs böcker. År 2008 utkom han med diktsamlingen *Och havet lyste*.

Kurt Högnäs är född år 1931 i Munsala, Nykarleby. Sin skol- och uppväxttid tillbringade han i Gamla Karleby. Han är numera bosatt i Kristinestad.

(Källa: Söderströms förlag, www.soderstrom.fi, samt författardatabasen Brösttoner, www.svof.fi/forfattare)

Nordiska konstskolan...

...verkar i ett gammalt, vackert trähus i centrum av Karleby. Huset är byggt år 1908 efter ritningar av arkitekterna Valter och Ivar Thomé. Ursprungligen inhyste det fina jugendhuset Gamla Karleby svenska folkskola, som år 1931 kom att heta Renlunds folkskola efter välgöraren och donatorn K.H. Renlund.

Det är Renlunds folkskola som Kurt Högnäs haft i tankarna, när han skrivit om de första snöflingorna i september i dikten här till höger.

(Källa: Gamla Karleby svenska folkskola, Renlunds folkskola 120 år, red. Marianne Lillhonga 1994, samt Kurt Högnäs)

De storas komplott mot våra fantasier

Bild: Vivan Lygdbäck

*En skoldag i september föll
de första flingorna. På stjärnvita
brickor bar de vintern till vår
skolgård. Men skolklockan satte
ogillande in sitt luftvärn, de storas
komplott mot våra fantasier.*

— — —

Kurt Högnäs: Månvass (1992)

Sven-Erik Klinkmann...

...är författare, forskare och journalist. Han debuterade år 1984 med essäsamlingen *Motpunkter och möteslinjer. Tankar kring tillvarons enhet*. Han har därefter gett ut bl.a. romaner, diktsamlingar och biografier. År 1998 doktorerade han i folkloristik med avhandlingen *Elvis Presley – den karnevalistiske kungen*. År 2006 publicerade han essäsamlingen *På drömmarnas marknad. Ikoner, fantasibilder och klichéer i populärkulturen*.

Sven-Erik Klinkmann är född år 1947 i Vasa och är även bosatt där.

(Källa: författardatabasen Brösttoner, www.svof.fi/forfattare,

Fredsgatan 34...

...eller egentligen Stationsgatan 15 i Vasa är adressen till ett fint jugendhus i trä. Huset byggdes av Jonas Tuuf från Malax och har varit i släktens ägo sedan dess. Ingen vet när de första byggnaderna på tomten uppfördes, men bostads- och uthuset byggdes till år 1904. Planerare var I. Geber. År 1926 genomfördes en om- och påbyggnad av bostadshuset, då bl.a. fasaden mot Fredsgatan delvis förändrades.

Huset finns med i en inventering som stadsplaneverket i Vasa och Österbottens museum gjort över värdefulla byggnader i Vasa (1999). Det ligger i den del av arbetarstadsdelen som är bäst bevarad, bara ett par kvarter från det område som kallas Kappsäcken. Området avgränsas av Stationsgatan, Klemetsögatan, Fredsgatan och Korsholmsplanen och omfattar fyra kvarter en- eller tvåvåningsbyggnader i trä.

(Källa: Henrik Tuuf & Sven-Erik Klinkmann)

Fredsgatan 34, eller Stationsgatan 15

Det perfekta fanns där redan i själva gatuadressen, Fredsgatan 34, eller Stationsgatan 15, eftersom vi bodde vid en gatukorsning. Båda adresserna var lika sköna, lika fulländade. "Fred" innebar ljus, vila, skönhet, harmoni. "Station" stod för rörelse, oro, kaos, energi. Om man adderade siffrorna 3 och 4 fick man sju, ett heligt tal som motstod alla försök till söndring. Ifall man i stället multiplicerade de två talen blev resultatet tolv, eller lika många som Jesu lärjungar. Också 15 var ett vackert tal, ett tal som gick att lösa upp i en etta och en femma, två primtal som balanserade varandra perfekt. Ett plus fem blev sex, ett tal som jag tänkte mig att på något konstigt sätt stod för det oförutsägbara i tillvaron, dess alstrande principer.

Sven-Erik Klinkmann: När Bill Brandon kommer ridande (2000)

Roy Michelson...

...debuterade år 1982 med romanen *Veracruz*, som vunnit andra pris i en stor romantävling. Han har sedan dess kommit ut med både vuxen- och ungdomsromaner samt med noveller. Romanen *Den inbillade friheten* (1990) nominerades för Runebergspriset. År 2008 utkom han med biografen *Resepredikanten*.

Roy Michelson är född år 1934 i Närpes, där han också är bosatt.

(Källa: författardatabasen Brösttoner, www.svof.fi/brosttoner, samt Utbildningsstyrelsen, www.edu.fi/svenska/mlm/ml/forfattaren/roy_michelson.html)

Strandhovet...

...ligger i korsningen mellan riksväg 8 och den regionala vägen 673 i Närpes. Den första Teboil-servicestationen byggdes på tomten på 1980-talet. Det nuvarande Strandhovet inledde sin verksamhet år 1996.

(Källa: Teboil, www.teboil.fi/news.asp?path=1;1510;1523;1538;14286)

Tomatsilhuetten på mastens topp

– Ta kontakt med honom igen, säger jag. Strandhovel är nog ingen bra plats att träffas på. Be honom åka Riksåttan söderut och stanna på den första parkeringsplatsen han kommer till.

Hon gör som jag säger. Jag saktar farten för att ge honom tid. Vi passerar Ivarskorsningen i Närpes och jag kastar en blick neråt huvudgatan. Den är som klippt ur en västernfilm med sina låga hus på båda sidor. Reklammasten vid Strandhovel dyker upp. Tomatsilhuetten på mastens topp vrids sakta runt över reklamskyltarna.

Roy Michelson: Rebeller (1998)

Mathias Nystrand...

...hör till de yngre författarna i Österbotten. Han debuterade år 2001 med romanen *Hyperventil*. Tre år senare kom romanen *Doften i en Wartburg*, som var genompyrd av tvåtaktsavgaser. Jakobstads Tidning skrev då: "Nystrands prosa flyter lätt. Uppslagen och de galna infallen kommer fortare än en gris blinkar och berättelsen tar ibland de mest vansinniga vändningar. Lite av en hemtappad Mikael Niemi blandad med de ryska humoristerna när det löper som bäst."

År 2007 utkom Nystrand med sakprosaboken *En bygares bekännelser. Faces 1997–2007*.

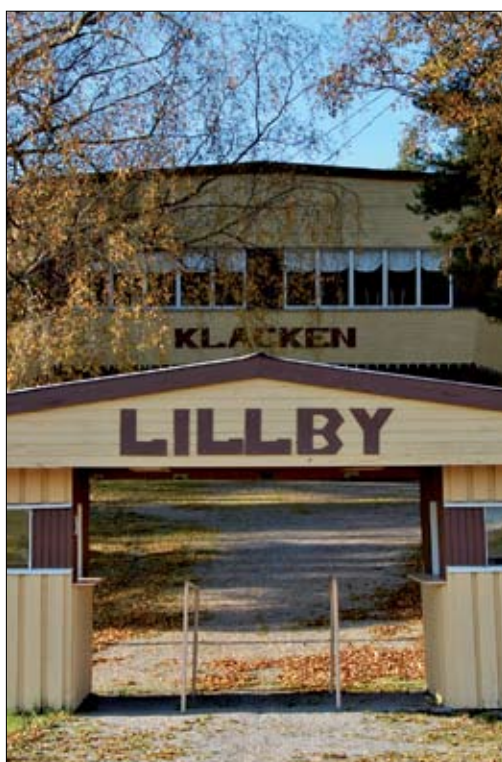
Mathias Nystrand är född år 1978 i Purmo i Pedersöre. Han är numera bosatt i Åbo.

Klacken...

...är Lillby UF:s danspaviljong, byggd år 1967. Ungdomsföreningen ordnar bl.a. danser och annan verksamhet för ungdomar från Pedersöre och grannkommunerna.

(Källa: Lillby UF – Klacken, www.klacken.fi)

Upp via danspaviljongen Klacken

Genast då Jenkka fått på tjugoåttadrevet och tagit bort de fyra extra länkarna i kedjan ger han och Spirre sig ut på vägen för att utmana hastighetsbegränsningarna. De tar ut en sväng till Lillby centrum, upp via danspaviljongen Klacken och stannar en stund utanför Esso där de dagliga gubbarna sitter och tigger om svar på tal, oftast utan att få det. Bordet bredvid är ledigt så pojkarna bänkar sig där, med musorna inom synhåll.

Mathias Nystrand: Doften i en Wartburg (2004)

Anni Nyström...

...debuterade i mogen ålder år 1985 med diktsamlingen *Varför gråter trädet*. Hon har sedermera utkommit med fler lyrikverk samt med romaner och en lokalhistoria. År 2008 utkom hon med *Kojornas folk*, som är ett lokalhistoriskt verk.

Anni Nyström är född år 1927 i Korsnäs, där hon även är bosatt.

(Källa: författardatabasen Brösttoner, www.svof.fi/forfattare)

Strandpaviljongen i Molpe...

...ligger på ett naturskönt ställe vid Molpe ström. När föreningar, företag och privatpersoner ordnar verksamhet i nejden, väljer de ofta just strandpaviljongen som plats. Minst 5 000 besökare rör sig årligen på området.

(Källa: Molpe Ungdomsförening Enigheten r.f., www.molpe.fi/uf/)

En paviljong vid bron över strömmen

Ungdomslokalen hade rasat ihop under krigstiden och kunde inte räddas. I stället byggde föreningen en paviljong vid bron över strömmen och verksamheten fortsatte där.

När bondbröllopet spelades fanns ännu hästar i byn så att man kunde köra brudrad ända från byn ner till paviljongen. Bygdespelmännen satt i första kärran och spelade hela vägen. Brudparet kom i andra kärran och brudgummen skötte tömmarna enligt gammal sed. Efter dem följde bröllopsgästerna i kärra efter kärra. Folk ville uppleva stämningen och bröllopet spelades därför under flera somrar.

Anni Nyström: Pälsådern (1998)

Solveig Rabb...

...debuterade år 1983 med vissamlingen *Djur och natur*. Sedermera har hon skrivit bl.a. romaner, lyrik, noveller och barnböcker. Hon skildrar ofta Vassor- och Tobymiljöer i sina böcker. År 2008 utkom hon med romanen *Surrogat och predikanter*. Hennes åtta prosaböcker finns också inlästa på Celia, biblioteket för synskadade.

Solveig Rabb är född år 1934 i Korsholm. Hon är bosatt i Petalax.

(Källa: författardatabasen Brösttoner, www.svof.fi/forfattare)

Vassorfjärden...

...hör till deltat vid Kyro älv. När älven rinner ut i havet, förvandlas den till en drygt tio kilometer lång, slingrande innanvik. Eftersom älven för med sig mängder med material, är viken mycket grund och vasszonen ovanligt omfattande. Landhöjningen och avlagringarna från älven gör att växtligheten i deltat förändras hela tiden.

Deltat vid Kyro älv är ett av våra mest värdefulla fågelvatten. Fågelbeståndet är mångsidigt med främst vattenfåglar och vadare. Då och då påträffas också sällsynta arter i området. Under vår- och höstflyttningen är deltat en viktig rastplats för fåglarna.

(Källa: Västra Finlands miljöcentral, www.environment.fi/default.asp?contentid=85705&lan=fi)

Doften av näckrosor och säv, en underbart frisk doft

Hon drömmer då, att hon naken vadar ut i Wassor fjärden. Det är en varm sommardag och hon njuter av det svalkande vattnet. Hon går längre och längre ut bakom vassranden och klappar lite vatten på mage, armar och bröst och vågar till sist doppa sig ända upp till halsen. Hon känner doften av näckrosor och säv, en underbart frisk doft – tar en näckros och sticker in den i hårknuten. Hon sänker sig ner igen och försöker med händerna ta sig fram nere i den gyttjiga botten och sprattla med benen. Plötsligt kan hon ta simtag med armarna, hon som aldrig kunnat simma! En känsla av frihet genomströmmar henne. Hon njuter av sin kropp, upplever en sinnlighet hon för längesen glömt. Hon simmar rakt ut, tänker inte på annat än att hon kan simma. Njuter av friheten, och av det mjukt smekande vattnet.

Solveig Rabb: Amerikahatten (2002)

Johan Ludvig Runeberg, Finlands nationalskald...

...föddes den 5 februari 1804 i Jakobstad. För eftervärlden är han kanske mest känd för *Fänrik Ståls sägner* (1848–60) med berättelser om bl.a. Sven Dufva och Lotta Svärd och andra personer och händelser ur Finska kriget år 1808–09.

Runeberg skrev aldrig något skönlitterärt som direkt skulle ha handlat om Jakobstad. Han lämnade nämligen sin barndomsstad redan vid åtta års ålder. Efter år 1822 besökte han hemstaden endast två-tre gånger. Han har i varje fall skrivit några berättelser där handlingen anses vara förlagd till Jakobstads kust. Novellen *Lurendrejaren* är en av dem.

Runeberg dog år 1877 i Borgå. Runebergsdagen firas på Runebergs födelsedag den 5 februari varje år.

(Källa: Lars Huldén, Jakobstads stadsbibliotek, Wikipedia, http://sv.wikipedia.org/wiki/Johan_Ludvig_Runeberg, samt projekt Runeberg, www.runeberg.org)

Westmansmors stuga...

...i Jakobstad var en privat småskola, som verkade år 1794–1828. Nationalskalden J.L. Runeberg inledde sin skolgång där, vilket är en av orsakerna till att stugan bevarats för eftervärlden. Det har funnits ett fyrtiotal liknande småskolor i Jakobstad. Ofta hölls skolorna av familjeflickor, som inte kunde finna något annat lämpligt arbete. För sjömansänkan fru Westman var skolan ett sätt – det enda sättet – att försörja sig på. Skolan fanns hemma hos fru Westman i stugans vindsammare.

(Källa: staden Jakobstad, www.jakobstad.fi)

Staden var känd för sin lifliga handel

Den hamn, jakten sednast lemnat, och från hvilken den aflägsnat sig ett par timmars väg, tillhörde en af kustens små städer. Staden var känd för sin lifliga handel, ehuru dess ryktbarhet i detta fall grundade sig mer på tradition än verklighet. En tid hade varit, då den utredde skaror af stora skepp, som dels med landets solida produkter, dels i utländska frakt-spekulationer besökte alla reddar och kommo hem med tungt salt från Medelhafvet eller med barlast från någon närmare plats, sen de der föryttrat sin på långa vägar medhafda goda laddning.

J.L. Runeberg: Lurendrejaren. I Samlade skrifter av Johan Ludvig Runeberg, sjunde delen.
Svenska litteratursällskapet i Finland 476 (1977)

Anna-Lisa Sahlström...

...debuterade år 1975 med dokumentärboken *Arbetarstaden*. Arbetarnas och särskilt arbetarkvinnornas förhållanden har hon skildrat även i många av sina senare böcker. Förutom historiska verk har hon skrivit debattböcker, biografier och prosa. Hon har också översatt litteratur från finska till svenska. År 2003 utkom hon med *Mordet på kören. En berättelse om 1900-talet*. År 2009 kom *Den sista fursten*, en biografi om kommunisten Edvard Gylling.

Sahlström inledde sin skrivarbana som journalist. Sedan år 1985 är hon fri författare.

Anna-Lisa Sahlström är född år 1942 i Vasa och bosatt i Lippjärv, Nykarleby.

(Källa: författardatabasen Brösttoner, www.svof.fi/brosttoner,

Strengbergs tobaksfabrik...

...grundades i Jakobstad år 1762. Tobaksfabriken förnyades och byggdes till år 1851. Ända fram till slutet av 1860-talet odlades tobaken i Jakobstad. Under 1800-talet blev fabriken den största arbetsgivaren i staden.

Byggnaden med det karaktäristiska klocktornet stod färdig år 1909. Själva urverket är tillverkat i Stockholm. Det är fråga om en mekanisk klocka som drogs upp en gång i veckan. Lodet går flera våningar ner genom tornet. Enligt en uppgift från år 1990 är tobaksfabrikens klocka Finlands största. Själva kupolen har en diameter på 5,5 meter, medan urtavlan mäter 3,5 meter i diameter. Visarna är 1,9 meter respektive 1,35 meter långa.

Direktör Bror Sievers visade Strengbergs tobaksfabriks sinnrika anordningar och bjöd besökarna goda rökverk. Simon tackade, men kunde inte neka sig nöjet att raljera litet om den besynnerliga klockbollen. Direktör Sievers medgav att den inte förskönade stadsbilden. Men bergsrådet Schauman ville med det groteska klocket symbolisera den strengbergiska produktionens jordomspännande karaktär. (J.J. Huldén: Österbottnisk lustresa, 1941)

På 1920-talet var Strengbergs med sina ca 1300 anställda den största tobaksfabriken i Norden. Under den senare delen av 1900-talet ingick tobaksfabriken i ett antal företagsköp. Fabriken stängdes år 1998.

Och var inte urtavlan egentligen en jordglob?

Det var varken rimligt eller rättvist, att cigarettflickorna skulle betala de första hylsmaskinerna, men Wilhelm Schauman såg det inte så. Han manade till framåtanda och han förklarade, att det minsann kostade att ersätta de gamla byggnader, som branden tagit, att tillväxt kostar och att det blir annorlunda, bättre sen.

Sen?

Sen när allt blivit så som bergsrådet ville. Sen när Jakobstad blivit störst och bäst och vackrast och huvudort för ett världsomspännande tobaksföretag, sen...

*Början var redan gjord och stenhugget restes invid stenhugget – i Jakobstad och i Härnösand i Sverige, den första utlandsfilialen, som enligt planerna snart skulle följas av fler. Planerade inte Schauman också en präktig klockstapel på fabriks-
tomten norr om kyrkan och var inte urtavlan egentligen en jordglob, symbolen för tobaksimperiet, som växte ut från Jakobstad!*

Anna-Lisa Sahlström:
Och visslan skrek. En berättelse om tobaksänglar (1992)

Wava Stürmer...

...debuterade år 1955 med diktsamlingen *Bevingad vardag*. Efter ytterligare ett lyrikverk (1967) och en roman (1967) kom diktsamlingen *Det är ett helvete att måla himlar* (1970). Samtidigt gjorde också feministen Stürmer entré. Stürmer var en av de första i Svenskfinland som skrev medvetna kvinnodikter. Hon har också skrivit barnböcker, romaner och deckare samt radio- och teaterpjäser. År 2007 utgick hon med segern i KulturÖsterbottens manustävling kring svenskösterbottiska författarporträtt med ett inkännande porträtt av Jakobstadspoeten Viktor Sund. År 2007 utkom också romanen *Till varje pris*.

Wava Stürmer är född år 1929. Hon är bosatt i Jakobstad.

(Källa: Finlands svenska litteraturhistoria, del II s. 287 samt Jenna Hellström, Skulle det bli BRÖSTONER? Svenskösterbottiska

Skolparken...

...i centrum av Jakobstad grundades år 1915 med medel som donerades av släkten Schauman. Släkten ville hedra minnet av Elise och Viktor Schauman genom att skapa en park och en botanisk trädgård, som skulle betjäna undervisningen och "väcka och utveckla sinnet för växtvärldens skönhet, under och nytta" hos stadens befolkning.

Parken är indelad i ett antal tematiska och arkitektoniska sektioner. De olika delarna i parken bär därför prägel av barockens och renässansens formspråk och av formspråket i 1800-talets engelska trädgårdar.

I Skolparken finns inemot tusen olika växtarter. Flera av växterna är verkliga rariteter. Bland träden hittar man bl.a. fyra poppelsorter samt asklönn, näverhägg och valnöt.

(Källa: staden Jakobstad, www.jakobstad.fi)

Är du härifrån Jeppis?

Vid springbrunnen i Skolparken i Jakobstad hade ett dagis utflykt, där var rop och skratt och spring och inget bra lugn för avskilt samtal.

– Vi går upp till soluret, där finns också bänkar, föreslog Mary. Så får jag se hur långt blåsipporna har hunnit, det brukar finnas massor av dem vid gamla spåret.

– Är du härifrån Jeppis, frågade Börje Huhta.

– Nej, men jag var ofta här förr, två av mina kusiner bodde här alldeles nära.

– Var har du inte kusiner, frågade Markus.

– I Sibbo.

– Är det möjligt!

Wava Stürmer: inte gjort något (2005)

Lars Sund...

...är en av Svenskfinlands främsta berättarröster. Han debuterade år 1974 med en diktsamling men har därefter skrivit romaner. Den första romanen, *Natten är ännu ung*, utkom år 1975. Med sina realistiskt återgivna gatuscener från Jakobstad fick boken näst intill kultställning bland ungdomar. Mest känd är Sund för den s.k. Siklax-trilogin med *Colorado Avenue* (1991), *Lanthandlerskans son* (1997) och *Eriks bok* (2003). År 2007 utkom han med romanen *En lycklig liten ö*. Sund har belönats med flertalet litteraturpris i både Finland och Sverige.

Lars Sund är född år 1953 i Jakobstad. Han bor sedan början av 1980-talet i Sverige.

(Källa: Söderströms förlag, www.soderstrom.fi)

Myrgrundsbron...

...mellan Vasklot och Myrgrund förbinder Vasa stad och byn Sundom. Bron byggdes på 1970-talet, när Sundom i samband med en kommunreform kom att höra till Vasa stad.

Det torde vara få städer som man kan beundra på samma sätt, från havssidan, fast i bil eller till cykel eller till fots. Sommartid är det definitivt värt att ta sig en titt på staden från just Myrgrundsbron, med solen i ryggen.

...vilande vid stranden av Stadsfjärden i sommarkvällens klara ljus

Vi åker alltså ut på Vasklotbanken, förbi hotellet och nöjesparken och fortsätter över Myrgrundsbron. Från bron syns Vasa vilande vid stranden av Stadsfjärden i sommarkvällens klara ljus: fasaderna på bostadshusen längs Strandgatan lyser vita, bakom dem reser sig Vasaborgs svarta tak, fönstren i Rewell centers översta våningar skimrar röda när de reflekterar den sjunkande solens övermogna ljus; Trefaldighetskyrkans tegeltorn avtecknar sig mot himlen, kvarnkomplexet med sina höga silos erinrar om Vasas industriella förflutna, så ock fabriksskorstenarna som sticker upp överallt ovanför hustaken; vattentornet med sin runda huv på taket tycks nästan obscant där det reser sig mitt i centrum; bakom björkar, granar och lärkträd ser man centralsjukhusets kantiga byggkroppar.

Lars Sund: Lanthandlerskans son (1997)

Jacob Tegengren...

...var en av sin tids mest lästa poeter i Svenskfinland. I dag betraktas han som en av våra främsta naturlyriker. Han gav ut en lång rad diktsamlingar men skrev också psalmer, noveller och sakprosa.

Jacob Tegengren föddes år 1875 i Vasa, dock inte i Sandviksvillan (vilket de flesta tror, och det av goda skäl, eftersom det finns en skylt på villans vägg som anger att han föddes på Sandvikens herrgård), utan i

Tegengren var föreståndare för Närpes lantmanna- och husmodersskola (senare Närpes folkhögskola) och blev senare bankdirektör i Vörå. Han dog år 1956 i Vörå, där han också ligger begravnen.

(Källa: författardatabasen Brösttoner, www.svof.fi/forfattare samt Jacob Tegengren-sällskapet, www.tegengren.fi/aktuellt/artikel-17124-6913.html)

Sandviksvillan...

...ligger i en naturskön park vid Vasa södra utfart. Villan är byggd år 1846. Den runda terrassen på husets framsida byggdes år 1939. Villan är mycket populär för bl.a. bröllopfester.

Sandviksparken har en anrik historia. Omvandlingen till park fick sannolikt sin början i slutet av 1830-talet, då det kom i med.dr. Fredric Gabriel Sanmarks ägo. En del lindar och en Weymouth-tall, som fredades år 1961, finns fortfarande kvar i parken sedan Sanmarks tid. Sandviksparken är än idag ett omtyckt strövområde.

(Källa: Vasapedia, www.vaasalaisia.info/vasapedia/index.php/J.Kangas:_Hietalahti-Sandviken_samt_Österbottens_Turism, www.pohjanmaanmatkailu.fi/Default.aspx?id=311151&DoSQL=1)

Du är hjärtans okuvliga frihetsglöd

*Du är vidsyn och fjärrblick mot drömmarnas länder,
du är jordmust och jordkraft evigt ny.
Du är alfågeln lockrop vid klippbruna stränder
och vildgässens tåg under vårljus sky.
Du är dagarnas soled och kvällarnas vaga,
förtrollande, drömlåa töckenvåg,
du är måndagens skimmer på stigar, som draga
sitt slingrande band genom åkrarnas råg.*

*Du är brusande älvar med jordbrunt vatten
och majvindens visa i hagens björk,
du är rönnarnas doftymn i midsommarnatten
och havsstormens dräpa ödesmörk.
Du är flammande blodfärg och guld, som lågar
på tvinsjuka mossar i senhösttid.
Du är snöviddens prakt under norrskensbågar
i stjärnnattens djupa oändlighetsfrid.*

*Du är jordtyngda tankar och stoftbunden strävan
och arbetets jämngåa, tunga musik,
du är själarnas längtan i grubbel och bävan
att sjunka i brinnande trosmystik.
Du är dagarnas klarsyn och skymningsdrömmen,
du är visor med snyftande, hemlig gråt,
du är lekfulla sagor ur folkhjärtats gömmen
och skärkarens sorgfria sjömanslåt.*

*Du är muskler av järn under vadmalströja,
du är trotsiga sinnen och manligt skick,
du är viljor, som aldrig för våldsbud sig böja,
du är hotfulla blixtar i stålgrå blick.
Du är händer, som hårda kring vapnen sig knyta,
när landet är hotat och folket i nöd,
du är krafter, som bräcka och krossa och bryta,
du är hjärtans okuvliga frihetsglöd.*

Jacob Tegengren: Österbotten (ur Österbottnisk läsebok, 1976)

Zacharias Topelius...

...kommer vi ofta ihåg som "sagofarbror". Hans *Läsning för barn* fick visserligen stor spridning, men Topelius är ändå känd främst som lyriker i romantikens anda och som författare av historiska romaner, främst *Fältskärens berättelser*. Han skrev även psalmer. Från 1840-talet till sin död hörde han till landets främsta skriftställare och opinionsbildare, som tidningsredaktör, författare och historieprofessor. År 1875–78 var han rektor för Helsingfors universitet.

Flitig dagboksskrivare var Topelius redan från mycket unga år. *Nulla dies sine linea* – inte en dag utan en rad – var faderns motto, och det mottot torde ha inpräntats i Zacharias medvetande.

Zacharias Topelius föddes år 1818 på Kuddnäs i Nykarleby och avled år 1898 i Sibbo.

(Källa: Svenska litteratursällskapet, www.sls.fi/topelius/biografi.htm, samt Wikipedia, <http://sv.wikipedia.org/wiki/Topelius>)

Kuddnäs...

...är författaren Zacharias Topelius barndomshem. Topelius far, provinsialläkaren Zacharias Topelius d.ä., köpte hemmanet år 1814. I många av sina böcker berättar Topelius om vilken trygg men ändå spännande barndom han hade på Kuddnäs och i Nykarleby. Tryggheten fanns i hemmet, i miljön och i småstaden.

Den vitrappade huvudbyggnaden är flyttad till Kuddnäs från Sundby i Pedersöre. Huset har mansardtak, dvs. brutet takfall. Det har en karolinsk rumsindelning som följer rekommendationerna för tjänstemannabostäder i 1700-talets Sverige. Kuddnäs är sedan år 1934 museum.

(Källa: museer i Svenska Österbotten, <http://museum.svof.fi/>, samt Nykarleby stad, www.nykarleby.fi)

Hemma på Kudnis

Onsdag. Hemma på Kudnis. Jag sysslade med mina insekter. Albert Dyhr. Morbror Lithéns spannmål torkades i Nysalen.

Ur Zacharias Topelius dagbok, juli 1834
(Österbottnisk läsebok, 1976)

Anita Wikman...

...debuterade år 1974 med diktsamlingen *De blå bergen*. Diktsamlingarna har under årens lopp blivit fler, men Wikman har även gjort sig känd som prosaist. I sina dikter belyser hon orättvisa, nödvändigheten av politiskt uppvaknande, kvinnoförtryck och kvinnors solidaritet. Prosatrilogin *Kråkvals*, *Kråkögat* och *Vingklippt* utspelar sig i Nykarleby.

Fram till år 1980 arbetade hon inom åldringsvården, numera är hon författare på heltid. År 2007 utkom hon med diktsamlingen *Råk. En berättelse om sorg*.

Anita Wikman är född år 1938 i Nykarleby. Hon bor i Munsala i Nykarleby.

(Källa: Tomas Mikael Bäck, Skulle det bli BRÖSTTONER? Svensk-österbottniska författarporträtt, 2007, samt Nykarleby stads-

Emigrationen...

...har av flera orsaker varit ett allmänt fenomen i Österbotten. Ekonomin, möjligheterna till utkomst, har självfallet varit en viktig drivkraft, när människorna har bestämt sig för att söka sig ut i världen. Men man kan söka också andra förklaringar:

Näsborrarna vidgades på Simon Broända:

– Ser du, gosse, här börjar Österbotten, österbottnisk vår.

Åt Lapposidan anades en skogsrand långt borta. I söder var slätten utan gräns.

– Ser du, fortsatte Simon, varje människa vill gärna röra på sig inom sin världs givna gräns. Österbottningen ser ingen gräns kring sina storslätter, och därför bor i hans själ en evig längtan. Kosacken känner detsamma på slätten, engelsmannen vid oceanen, araben i öknen. Bort längtar de, långt ut i en gåtfull värld, och ingenstans får de ro. Vid den här årstiden, då snön smälter och vattnen brusar i älvarna, brukade österbottningen förr plocka ihop sina verktyg och ta kurs på Kronstadt, Helsingfors eller Amerika. (J.J. Huldén: Österbottnisk lustresa, 1941)

Enbart år 1870–1914 packade drygt 58 000 svenskösterbottningar sina väskor och emigrerade. Många valde att slå sig ner i Nordamerika. Det var också rätt vanligt att man återvände hem efter några år i "Amerika". Många återflyttare hämtade med sig inte enbart nya idéer utan också kapital att förverkliga idéerna med. På den vägen har t.ex. pälsdjursnäringen och växthusodlingen etablerats i Österbotten.

(Källa: Svenska Österbottens historia del III s. 467, 1980, samt Österbottens förbund)

Hundratusen andra som flyttat från en kust till någon annan

Bild: Österbottens traditionsarkiv, OTA 138. Bild ur Ida Ruths (f. 1892) kvarlåtenskap

*Väldig vänder Bottenviken
sina dyningar mot färjan, och på däck
sitter Sonja, som en spegelbild
av hundratusen andra, som har flyttat
från en kust till någon annan.*

Anita Wikman: Sången om Taimi och Sonja.
Diktberättelse (1984)

Gösta Ågren...

...debuterade år 1955, bara 19 år gammal. Sitt genombrott fick han på 1970-talet. En höjdpunkt på sin diktarbana nådde han med trilogin *Jär* (1988), *Städren* (1990) och *Hid* (1992). För trilogins första del tilldelades han år 1989 Finlandia-priset. I sin motivering betonade priskommittén Ågrens förmåga att föra in vardagen i dikten och skissa människor med några ord.

Ågren har tilldelats även en rad andra litteraturpris. Hans poesi har översatts till finska, engelska, franska, spanska, isländska, ryska, holländska och ungerska. År 2006 utkom han med diktsamlingen *Här i orkanens blinda öga*. År 2009 kom diktsamlingen *Bottniska nätter*.

Gösta Ågren är född år 1936 i Lippjärv, Nykarleby. Han har studerat och arbetat i Sverige men är sedan länge åter bosatt i Lippjärv, Nykarleby.

Helige Nikolaos kyrka...

...ligger vid Kaserntorget i Vasa. Kyrkan blev färdig år 1862 och invigdes år 1866. Den har fått sitt namn efter det ortodoxa och katolska helgonet Nikolaos Undergö-raren.

Tsaren gav sitt tillstånd till att bygga kyrkan redan år 1849. Kyrkan skulle egentligen ha byggts i det som nu är Gamla Vasa. Lyckligtvis blev byggstarten försenad. Vasa brann nämligen år 1852 och kyrkan skulle med all sannolikhet ha förstörts i branden.

(Källa: Vasa ortodoxa församling,
www.ort.fi/fi/kirkko_palvelee/srk/vaasa/)

I den ortodoxa kyrkan i Vasa

*Vi behöver inte sanningen.
De människor, som gömmer
ansiktet i händerna inför
morgonljuset, känner den
redan. Kyrkovaktmästarens
söndervärkta kropp uthärdar den
sedan länge. Kvinnan, vars
anlete långsamt blir ett sår,

vet allt. För dessa
återstår endast Gud, inte
som en annan sanning,
inte ens som tro
eller hopp, bara
som sång.*

Gösta Ågren: Städren (1990)

Robert Åsbacka...

...debuterade år 1988 med diktsamlingen *Med tungorna hängande*. Sitt genombrott fick han år 2000 med sin första roman, *Döbelns gränd*, som utspelar sig i Nykarleby. Romanen *Kring torget i Skoghall* (2006) tilldelades Svenska litteratursällskapets pris. Boken var också nominerad för Finlandia-priset. År 2008 utkom han med romanen *Orgelbyggaren*.

Robert Åsbacka är född år 1961 i Terjärv, Kronoby. Han växte upp i Nykarleby och är numera bosatt i Sverige. Han har studerat litteraturvetenskap och har en annan Nykarlebyförfattare, nämligen R. R. Eklund, som sitt främsta forskningsobjekt.

Brostugan...

...uppfördes som bostad åt brovakten i samband med att bron över älven i Nykarleby byggdes år 1817. Brovakten var anställd för att uppbära broavgift av icke-stadsbor.

Brostugan har varit café sedan 1930-talet. Det är numera Nykarleby stad som äger huset. Brostugan är känd särskilt för sina väggmålningar med motiv ur stadens historia.

Döbelns gränd...

...kallas – numera inofficiellt – en vägstump som leder upp till det hus i Nykarleby där von Döbeln sägs ha legat sjuk under Finska kriget hösten 1808. Georg Carl von Döbeln ledde det för svensk del lyckade slaget vid Jutas i Nykarleby den 13 september 1808. Slaget är välkänt tack vare J.L. Runebergs dikt "Döbeln vid Jutas", som ingår i *Fänrik Ståls sägner*. I Nykarleby har man vid Jutas slagfält rest ett monument till minne av G.C. von Döbeln.

På andra sidan ån såg han Brostugan

Han drog cykeln ur stället och trampade längs trottoaren till Bankgatan, tog till höger och fortsatte förbi torget och ner mot ån. Det var regn i luften, hade kommit lite nu på förmiddagen och skulle förmodligen komma mer till kvällen. Men just nu var det uppehåll. Lite kyligt. Vattnet låg mörkblått. På andra sidan ån såg han Brostugan och trähusen i slänten ovanför. Ett perfekt ställe för något som inte fanns och aldrig skulle finnas: Nykarleby värdshus. Med kafé i Brostugan på somrarna och restaurang i det stora gula huset året om. Fönsterbord med utsikt över ån och kyrkan. Och de andra gula trähusen som pensionat och bostad för ägaren, Roger Lindström och hans vackra fru Riitta Lindström, född Hellberg.

Robert Åsbacka: Döbelns gränd (2000)

Bästa läsare!

Har Du läst en bra platsbeskrivning i en bok av en svenskösterbottnisk författare, en platsbeskrivning som inte finns med i detta häfte? Tipsa oss på KulturÖsterbotten, så tar vi med platsen och författaren i nästa nummer av *Författarnas Österbotten*!

Du kan nå oss

- per e-post: **kulturosterbotten@svof.fi**
- per telefon: **(06) 324 2288** eller **050 347 0522**.

Tack!

Projektet Brösttoner...

...handlar om att på olika sätt göra den svenskösterbottniska litteraturen levande och synlig. Sedan projektet inleddes år 2005 har KulturÖsterbotten ordnat bl.a. litteraturseminarier och författaraftnar, grundat en databas över svenskösterbottniska författare på webben och ordnat en manuskripttävling kring svenskösterbottniska författarporträtt. De bästa tävlingsbidragen sammanställdes år 2007 i en bok, *Skulle det bli BRÖSTTONER? Svenskösterbottniska författarporträtt*. Fråga efter boken på Ditt bibliotek!

Detta häfte – *Författarnas Österbotten* – är ett led i våra strävanden att göra den svenskösterbottniska litteraturen levande och bekant för läsarna. Häftet har tryckts upp i 8 000 exemplar och distribuerats till bl.a. skolor, bibliotek och turistinformationer runtom i Svenska Österbotten.

Vill Du veta mer om våra österbottniska författare?

Författardatabasen Brösttoner på webben är definitivt värt ett besök! Databasen består av en nutidsdel med presentationer av ca 70 författare och av en historisk del med presentationer av ca 110 författare:

www.svof.fi/forfattare

Anteckningar

Dotted lines for notes.

Välkommen...

...på rundvandring i Författarnas Österbotten! Det är ett rikt landskap, Österbotten, också litterärt sett. Folk har alltid haft lätt för att fatta pennan. Inte sällan har det österbottniska landskapet – slätten och havet – satt sin prägel på författarskapet. Ibland har författarna satt sin prägel på landskapet.

Det finns otaliga författare och därmed också otaliga litterära platser, miljöer och fenomen i Österbotten. I detta häfte presenteras några.

Vi börjar vår rundvandring i biblioteket, en självklar utgångspunkt för ett litterärt strövtåg. Vandringen fortsätter sedan kors och tvärs genom Österbotten. Välkommen med!

Detta häfte har getts ut av KulturÖsterbotten vid Svenska Österbottens förbund för utbildning och kultur som en del av litteraturprojektet Brösttoner:

www.svof.fi/brosttoner

KulturÖsterbotten är en del av Svenska Österbottens förbund för utbildning och kultur.

ISSN: 1798-0801